

⁶ Iustiniani Institutiones. Recognovit Paulus Krueger (Corpus Iuris Civilis I. Berolini, 1954) 2, 1, 25

⁷ Magyar Helynév-azonosító Szótár. Szerkesztette Lelkes György, Budapest, 1992. Erdély és a részek térképe és helységnévszótára. Szerkesztette Herner János. Szeged 1987. Mappa Transilvaniae et Partium Regni Hungariae repertoriumque locorum objectorum. Lipszky János műve alapján.

LŐRINCZI LAJOS

A FIATFALVI FELEKEZETI EGYÜTTÉLÉS

Hargita megye délkeleti részében, Székelykeresztúrtól délre (2 km), 386 m tengerszint fölötti magasságban fekszik Fiatfalva, ma Székelykeresztúrhoz tartozó falu. Ennek a kis településnek kiemelkedő különlegessége, hogy unitárius és református népe egy közös templomot használ évszázadok óta, ami nemcsak Erdélyben, hanem Európa-szerte is ritkaságszámba megy. Míg a nagyvilágban konferenciák, kongresszusok, tudományos dolgozatok állandó témája az ökumenizmus, addig e kis közösség tagjai génjeikben hordozzák és naponta megélik azt századok óta.

A kezdet

A közösködés kezdete homályba vész a források hiányossága miatt.

Az adatok szerint Fiatfalva szabad székely lakói már az unitárius reformáció kezdetekor unitárius hitre tértek.¹ Kezdetben valószínűleg a régi katolikus templomot használták, majd megújították azt. Az biztos, hogy a fiatfalvi unitáriusoknak már 1630-ban saját templomuk volt.²

Fiatfalva a 16. század második felétől Keresztúr filiája volt³, és már ebben az időben, ha nem is mind, de néhány kivétellel a lakosok unitáriusok. A református felekezet csak a 17. század elején kezd kialakulni a cuius regio, eus religio (akié a föld, azé a vallás) elv következményeként. Ugyanis a 16. század végén az Udvar⁴ református birtokos kezére ment (Huszár Mátyás), aki a cselédek, zselléreket, jobbágyokat református hitre térítette át. 1642-ben már 14 református család volt a faluban, akik istentiszteleteiket az udvar nagytermében tartották. Hogy a reformátusoknak nem, s az unitáriusoknak volt templomuk a 17. század elején, bizonyítja egy 1630-ból származó adat, amely szerint a székelykeresztúri reformátusok kérték a fejedelem engedélyét, hogy a keresztúri unitáriusok járhassanak Fiatfalvára, mert ott van az unitáriusoknak templomuk, a fiatfalvi reformátusok pedig Keresztúrra, mert nekik ott nincs templomuk.

A következő adat már 100 évvel későbbi. Az 1726. május 20-án tartott püspöki vizitáció megállapítja Fiatfalváról, hogy: „Filia, külön mesterrel. Egy templom, melyben a reformátusokkal alternatim járnak”.⁵ 1732-ben ezt jegyzik fel: „Itt, Fiatfalván, elpusztulván a reformátusok templomok, kérték a mieinktől, hadd járjanak alternatim a mi templomunkba és megengedtetett, csak hogy nem akarják közösen építeni a templomot.”⁶ Azonban e dátum nem ad pontos kiindulópontot, mert a megengedés történhetett sok évvel korábban is,

amit bizonyít is egy, a református matrikulában 1789-ben tett megjegyzés: „A két eklézsiának azon egy templomba egyenlő jussal való járása olyan régi, hogy arra senki nem emlékszik.”

A fentiek alapján a két felekezet egy templomba való járásának kezdetét körülbelül a 17. század végére tehetjük.

Arra a kérdésre, hogy hol volt az 1732-ben említett, elpusztult református templom, két felelet van: az 1980-ban, a „Régi temető” nevű helyen feltárt kápolna, vagy az, amelyet a hagyomány a hajdani Oskolamesteri (ma Temp-lom) utcába helyez el.⁷

Az 1789. június 9-én tartott püspöki vizitáció beszél először úgy a templomról, mint amelyik „közre bíratik”, azaz közös birtok.⁸

1803-1810 között a két felekezet már együtt épített templomot, amit a mai napig együtt birtokolnak és tartanak karban.

Itt megjegyzendő, hogy a reformátusok sokáig ragaszkodtak ahhoz a nézethez, amely szerint a templom kezdetben az övék volt, s hogy az unitáriusokat csak szívességből engedték be. A források mást mondanak. Azonban a lényeg nem az eredet kérdése, hanem az a mód, az az életforma, ahogyan a falu két felekezete megvolt és megmaradt egymás mellett.

Közös élet

Arról, hogy a két felekezet hogyan élt együtt a 17-18. századokban, kevés az adatunk, de az a kevés is azt mutatja, hogy a későbbi időkben a korábbi tapasztalatokra építettek, azaz a hagyományt szinte változatlanul vitték tovább.

A mindkét felekezetet érintő kérdésekben közös keblitanácsi és közgyűlési alkalmakkor döntöttek, néha évente többször is. E gyűlések elnöke a rangidős lelkész volt, jegyzője a másik felekezet jegyzője. A jegyzőkönyvet, illetve másolatát mindkét felekezet megőrizte, határozatait külön hajtva végre. Ezek ma is így történnek.

A közös volt megmutatkozik a templom berendezésében is: két karzat külön orgonával, énektáblával; két úrasztala a templom piacán; két emléktábla az I. világháború hősi halottainak nevével; két harang a toronyban; egy szószék, amelyen régebb két Biblia volt.⁹

A kívülálló nehezen tudja elképzelni, hogy hogyan történhetik az istentisztelet a közös templomban, anélkül, hogy a két felekezet ne akadályozná egymást. Erre nézve évszázados szabályok érvényesülnek, amelyeket a közös közgyűlés állapított meg.

Háromféle „rész”¹⁰ van:

a. külön rész: - minden vasárnap délelőtt két, egymás után következő külön rész van, felekezetenként. A sorrend hetente változik. A harangozás: kétszer az illető felekezet harangjával, majd mindkettővel.

b. egy rész: - ha valamelyik lelkész akadályoztatva van a szolgálat elvégzését illetően, a másik egyházközség lelkésze és énekvezére végzi a szolgálatot, amelyre mindkét felekezet hívei elmennek. A harangozás: előbb az egyik felekezet harangja, azután a másiké, majd összehúzzák.

c. közös rész: - ezt ma ökumenikus istentiszteletnek neveznénk. A szolgálatot a lelkészek közösen végzik, az egyik a közénekig, a másik az istentisz-

telet végéig. A következő alkalommal a lelkészek sorrendje változik. Ilyenkor közös énekeket énekelnek. (Ilyen alkalmak: iskolai évnyitó, évzáró, emlékünnepek, Szilveszter éjszakája.)

A részeken belül a sorrend a következő:

a. Új év első napján, húsvét első napján és áldozócsütörtökön mindig az unitáriusok az elsők; nagypénteken, pünkösd első napján, karácsony első napján mindig a reformátusok. A sátoros ünnepek napjai a vasárnapok módja szerint változik.

b. Egyik vasárnap az egyik az első, másikon a másik. Ezt a sorrendet csak a két felekezet úrvacsorázó alkalmai változtathatják meg, ugyanis mindig az úrvacsorával élők az elsők.

c. Hétköznap délelőtt az unitáriusok, délután a reformátusok az elsők. (Manapság a hívek nem igénylik a hétköznapi istentiszteletet, sőt még a vasárnap délutánit sem.)

d. Az esztendő első vasárnapján a reformátusok az elsők, de ha az január 1-re esik, csak 8-án lesznek elsők.

e. December 31-én, ha az vasárnapra esik, az az első, aki december 24-én második volt.

f. Sátoros ünnepek utáni vasárnapon az az első, aki az ünnep előtt második volt.

A harangozást is szabályozni kellett. Az istentiszteleti harangozásról már esett szó. Hétköznap így történik: hétfőn, kedden, szerdán a református, csütörtökön, pénteken és szombaton az unitárius haranggal kell harangozni - mondta ki a század elején egy közös gyűlés. A harangozó hármilyen felekezetű lehet.

A két felekezet tagjai közti viszony békés, kiegyensúlyozott, századunkban már tudatosan kezelt. Imreh Árpád református lelkész 1926-ban a következőket írja: „Olyan a viszony, ami nem barátság, nem szeretet, hanem - található kifejezést nem találok - összefonódottság [...] a templom közös, itt mindenki arra a „részre” megy, amelyekre érkezik, illetve akar [...] Az egyik pap akadályoztatása esetén ott a másik, aki helyettesíti keresztelésnél, házasságkötésnél, temetésnél(!)[...]Jelekkel figyelmeztettek, ha kicsúszott a számon: mi reformátusok, nyomták a lábamat, vagy húzták a kabátomat [...], mintha valami illetlenséget követtem volna el [...] Egy egyház van-e vagy kettő? Jogilag, szervezetileg, vagyonilag két egyház van, de ennek a két egyháznak tagjai templomban, összejöveteleken, családokban együtt vannak.”¹¹

Mindez nem jelenti a hitvallási összemosódást. Mindenki tudja, hogy hová tartozik, s ragaszkodik felekezetéhez. De úgy, hogy tiszteli a másikat, részt vesz annak istentiszteletében és életében. A fentiek abban változtak, hogy a másik felekezet papja ma már nem végez szertartást.

Természetes az, hogy vannak vegyes házasságok. A vallásváltoztatásnak szintén kialakult hagyománya van. A múlt században az tartotta meg a vallását a fiatal házások közül, akinek a házába költöztek. Abban az esetben, ha valaki megtartotta a vallását, a fiúgyermek az apa, a leány az anya vallását örökölte. Ma már nagyon ritka az, hogy egy családban két felekezet tagjai éljenek. Általában a férfi vallása a döntő. Más esetben nincs vallásváltoztatás, áttérés nagyon-nagyon ritka, mindenki ragaszkodik a vallásához

A karácsonyi (rostálás, kántálás, betlehemezés), húsvéti (locsolás) szokások, a községi feladatok felekezet-fölöttiek. Ezekben felekezetüktől függetlenül vesznek részt a falu tagjai.

Érdekes megemlíteni a cigányok vallási hovatartozásának kérdését. Imreh Árpád fent említett lelkész írja le a következő esetet: Elment a református megyebíró, hogy összeírja a református cigányokat. Azt mondták, hogy ők mind unitáriusok. Utána elment az unitárius gondnok, de már mindenki katolikusnak vallotta magát. Arra a kijelentésre, hogy akkor küldik a katolikus papot, azt felelték, hogy oda ugyan küldhetik, mert ők senkinek sem fizetnek. Ma nagyrészt unitáriusok.

A két felekezet közös templomhasználata pozitív hatásúnak ítéltető meg. Segített a falu népének abban, hogy kétféle hitvallásuk ellenére át- meg átérezzék a közösségtudatot, az együvé tartozást. Így lett a templom a szó szoros értelmében összetartó erő, összefogó kapocs, ahonnan elindulhatott minden közös ügy intézése, de elindult és elindul a békesség, a türelem, a másság elfogadása is. Ebben a közösségben tudja igazán átérezni az ember, hogy egy közös Istent imád mindenki, bár mások lehetnek a Hozzá vezető utak.

Persze nem olyan könnyű mindezt megélni. A közösködés nemcsak a két egyházköziségnek, hanem a két lelkésznek is többlet-nehézséget jelent. Ürmösi Sándor unitárius lelkész írja a század elején: „E közösség szép messziről nézve, de a mindennapi tapasztalat után ítélve sokszor alkalmatlan.” A közös élet sokszor okozott incidenst, rövidebb időtartamú nehezítést. Néhány példa:

Az 1890-es évek közepén a reformátusok kérték az unitárius keblitanácsot, hogy az ő mesterük (tanító) távollétében engedélyezzék gyermekeiket az unitárius tanító által taníttatni. Mivel az unitárius tanító nemrég került oda, a reformátusok tanfelszerelése gyengébb volt, s azt akarták, hogy a tanítónak sikere legyen (egyfajta versengés?), az unitáriusok elutasították a kérést.

1908-ban a reformátusok új orgonát akartak állíttatni, de ehhez a karzatuk megnyújtása vált szükségessé. Beleegyezőst kértek az unitáriusoktól, de ők nem engedték meg, mert elfedte volna a férfiak padjait. Így a reformátusok új orgonát állíttattak, de a karzat maradt régi formájában.

1916-ban háborús célra elvitték a reformátusoknak egy, az unitáriusoknak két harangját. A toronyban csupán egy harang maradt, amit a katonák a községnek hagytak használatra. A reformátusok azonban, hogy a tulajdonjoguk megmaradjon, az unitáriusokkal használati díjat fizetettek.

Az 1920-as évek végén a református lelképásztor egy nem túl bántó mondata miatt az unitáriusok megsértődtek. Egy ideig tartott a duzzogás, amit aztán a két lelkész úgy szüntetett meg, hogy karöltve végigsétáltak a falun, példájuk követésére indítva híveiket a megbékülés terén.

A falu református és unitárius lakói ezeket a kellemetlen eseteket igyekeztek mindig úgy megoldani, hogy a békesség és a jó viszony megmaradjon. Ebben a munkában hol a hívek intették a lelkészt, hol a lelkészek a híveket, de mindig sikerült közös nevezőre jutni.

Egyetlen forrást kaptam arra nézve, hogy ezt a közösködést meg akarták volna szüntetni. 1796. december 12-én az unitárius esperesi vizsgálószerk Nemes Klára (a fiatfalvi önálló református egyházköziség megalapítója) vendé-

ge volt, aki azzal a javaslattal fordult az esperesi vezetőséghez, hogy a két felekezet közül az egyik fizesse ki a másikat a templomból, hogy azután külön templomuk lehessen. Az esperes a Főhatósághoz terjesztette fel ezt az igényt, de nem lett belőle semmi. Talán azért nem, mert ez a kérés nem a hívek közvéleménye, hanem egy nagybirtokos személyes óhaja volt.¹²

Ennek az áldásos együttélésnek szimbólumaként szokták emlegetni a két szomszédos lelkészi lakást összekötő kis kaput, amely mindig nyitásra készen áll, s amelyen mindig van átjárás. A lelkészek, de a két gyülekezet is mindig nyitva tartja lelkének kis kapuját a másik felé, mert évszázadok alatt tanulták meg az egység erejét.

A mai unitárius fiatalok századok eszméjét és gyakorlatát akarják továbbvinni akkor, amikor frissen újraalakult (1997. április 7.) ifjúsági egyesületük helyet kívánnak adni a református fiataloknak is.

E kis közösség egységéről mindenki példát vehet.

Jegyzetek

¹ Ürmösi Sándor unitárius lelkész feljegyzése a templom 1893-ban történt javítása számadási naplójának hátlapján.

² Tar Domokos: *Fiatfalva története*, kézirat, 1944, 24.

³ Nagyajtai Kovács István: *A Székely-Keresztúri unitárius hitközség történeti rajza kezdetétől mostanig*. in: KerMagv 14. (1879). 70.

⁴ Fiatfalva nyugati végében már a 15. századtól egy „kastély” állott, s hozzá tartozott Fiatfalva birtokainak nagy része. Ez az uradalom a néptől az Udvar nevet kapta, s egészen az 1948-as államosításig nagy befolyással volt Fiatfalvára mindenféle szempontból.

⁵ Püspöki vizitációs jegyzőkönyv - 1726, 77.

⁶ Püspöki vizitációs jegyzőkönyv - 1732, 158.

⁷ Szerintem az Oskolamesteri utcában volt a fent említett templom, ahogy a hagyomány is tartja, a régi református tanítói lakás mögött, körülbelül a mai Varró-lakás kertjében. A szél nem indul fúvatlanul, mondják, s ez különösen érvényes egy ilyen jelentős épület esetében. A „Régi temető”-ben feltárt kápolna a Geréb családé volt (az Udvar birtokosai a 15 - 16. században), tehát már korábban tönkrement.

⁸ Püspöki vizitációs jegyzőkönyv - 1789.

⁹ Unitárius orgona: 1975-ben vásárolt elektromos; úrasztala: 1985. szept. 20-án három egyháztags adománya: Lőrinczi Zsigmond (faanyag), Bálint Lajos (asztalos munka), Bokor Sándor (faragás); harang: 1921-ben öntetett, 1924-ben felszerelt 191 kg-os, felirata: „1921 évben isten dicsőségére öntette a Fiatfalvi Unitárius Egyház. Sheib R.T. Nagyszében harangöntőde.” Az I. világháborús emléktáblát a mindkét egyházközség 1928-ban készítette.

¹⁰ A „rész” sajátos fiatfalvi kifejezés az egymás után következő unitárius és református istentiszteletre nézve, olyan értelemben, hogy ki megy először és ki másodszor a templomba.

¹¹ Imreh Árpád kézírata

¹² Esperesi vizsgálószéki jegyzőkönyv - 1796.

Szószék–Úrasztala

Dr. SZABÓ ÁRPÁD

A SZERETET EGYSÉGE*

Ef 4,1-7

A kereszténységen végighúzódik egy látszólagos nagy ellentmondás. Kezdetől fogva mindig hangsúlyozta az egyház egységét és egyetemességét, s ugyanakkor minden korszak minden erejét arra fordította, hogy az egyes részegyházak tanait élesen szembeállítsa a többiekkel. Minden hitvallás alap-tétele az egyház egysége, és minden hitvallás azért jött létre, hogy a különbségeket megállapítsa.

És ez nemcsak elméleti jelenség. Ez az ellentmondás a gyakorlati életben is érvényesült. De nemcsak az egyházak egymással vívott harcaiban, hanem az egyes egyházakon belül, az egy hitet vallók nézet- és érdekkülönbségei feszültségében is.

Ma ez a kérdés egyházi életünk középpontjában áll mind külső, mind belső vonatkozásában, és nem a múlt eseményei vagy a jelen küzdelmei, hanem lelki életünk nagy törvényei teszik ezt aktuálissá. Keressük rá a megoldást, amelyet programunkul is megjelölünk e tétel alapján: Egység a különbségben.

Tény az, hogy az egyetemes keresztény egyház sokféle történelmi egyházra és új felekezetekre vagy szektákra oszolva áll előttünk. Ezen sokan síránkoznak, de kevesen keresik ennek magyarázatát. A sokféle egyháznak oka először az, hogy az egységes és örök kijelentést egyének, csoportok és korszakok részszerint és különböző módon fogták fel. Egyik ezt, a másik azt a vonást ragadja meg és teszi hitvallása alap gondolatává. Ez azért van, mert Isten különböző alkattal teremtette a lelkeket, és azokat különböző mértékkel elégti ki. Éppen ezért maga a tény, hogy sokféle egyház van, magában véve nem rossz, sőt jó, mert ezzel a keresztény élet gazdagsága bomlik ki, s az ősi egyszerűségekből nagyszerű változatosság lesz. Minden magasabb rendű élet összetettebb és bonyolultabb, s az emberi társadalom fejlődése hozta magával, hogy fajokra, nyelvekre és nemzetekre tagolódjék. Az egyhitű, egynyelvű, egyszínű és egykultúrájú emberiség ma már a nagy integrálódási törekvésekben sem képzelhető el, mert csak üres elvonatkoztatásban létezhetnék. Az élet alaptörvénye, hogy a különbségek irányába halad, s éppen e különbségek összjátékát nevezzük történelemnek. Minden új osztódás jogosult volt, amelyet

* Elhangzott 1997. március 8-án a püspök beiktatási istentiszteleten